

De evindelige erobringsskrige sikrede en konstant tilførsel af nye krigsfanger til slavemarkedet i Rom.

SCALA ARCHIVES

Roms slaver nødvendige – og dødsens farlige

Mænd, kvinder og børn blev handlet som kvæg ved auktioner på Forum Romanum. De blev klædt af til skindet, så køberne bedre kunne vurdere varen.

ALBUM/RITZAU SCANPIX

var

Slaver sled i minerne, kæmpede i Colosseum og børstede konsulens tænder. Uden slaverne ville imperiet bryde sammen, men romerne fik ingen ro. De levede i frygt for de underkuedes oprør.

AF NIELS PETER GRANZOW BUSCH

Rædslen stod malet i Damophilus' forslåede ansigt. Indtil dette øjeblik havde han ikke forstået, hvad der skulle ske.

I nattens mulm og mørke blev Damophilus og hustruen Megallis ført bagbundne ind i teateret i den sicilianske by Enna. Og nu, hvor han så de mange hundrede slavers ansigter, forvredne af had og blodtørst, gik sandheden op for den romerske slaveejer. Rædselsslagen begyndte han at bede for sit liv.

Rundt om Damophilus stod de slaver, som han og hustruen så ofte havde moret sig med at pine og plage, tavse og forhutlede i deres snavsede klude. I skæret fra medbragte fakler blinkede metallet mat fra de økser, hakker og høstsegl, de havde bevæbnet sig med. Midt i Damophilus' bønfoldende ordstrøm løb en slave pludselig frem og stødte af al kraft et sværd igennem ham. En anden skilte hans hoved fra kroppen med en økse.

Så strømmede slaverne ud af teatret og videre ud i byen, hvor de myrdede samtlige romerske indbyggere. Opstanden bredte sig hurtigt over hele Sicilien. I alle byer blev romere angrebet og myrdet af de titusinder af slaver, de i årevis havde ladet knokle sig til krøblinge på øens vidtstrakte kornmarker.

Slavehæren talte snart 60.000 mand, og overalt på øen bredte der sig en tyk røg fra brændende romerske gårde. Roms første slavekrig var en realitet.

Romerne frygtede deres slaver

Slaveopstanden på Sicilien brød ud i år 135 f.Kr. Romerne havde før oplevet slaveoprør, men aldrig i så stor skala og med et sådant blodbad til følge. Ifølge den græske historiker Diodor, der skrev om oprøret 60 år senere, skyldtes det, at de sicilianske slaveejere i årevis havde behandlet deres slaver værre end dyr.

“For de fleste kom opstanden som en uventet og pludselig overraskelse, men for de, der var i stand til at vurdere en situation realistisk, opstod den ikke uden grund”, skriver historikeren.

Hele tre år herskede slavehæren på Sicilien. Igen og igen blev hasteindkaldte romerske tropper knust mod en mur af slaver. Til sidst lykkedes det dog en stor romersk hær at gen- erobre øen, hvorefter tusinder af slaver blev korsfæstet til skræk og advarsel.

Efterfølgende blev det bestemt, at slaver under ingen omstændigheder måtte bære våben. Da en slave flere år senere dræbte et farligt vildsvin, der havde terroriseret et lokalområde, blev han først rost for sin modige dåd. Derefter blev han henrettet for at have haft et våben i hænderne. Så meget frygte- ►

► de romerne endnu et slaveoprør – og med god grund. Moderne historikere mener, at op imod en tredjedel af indbyggerne i byen Rom var slaver. Det svarer til over 300.000 mennesker. Og yderligere hundredtusinder af slaver sled på markerne og i minerne overalt i det øvrige imperium. Hvis alle slaverne gjorde fælles front, kunne Rom gå under.

En halv million nye slaver hvert år

Roms forbrug af slaver var enormt. Forskerne skønner, at Italien i årene 65 f.Kr. til 30 f.Kr. havde behov for omkring 100.000 nye slaver om året. Og fra 50 e.Kr. til 150 e.Kr. havde det samlede romerske imperium brug for et svimlende antal på over 500.000 nye slaver årligt. Proportionerne bliver helt tydelige, når man sammenligner med slaveriet i Den Nye Verden. I gennemsnit blev 28.000 afrikanske slaver per år importeret til Amerika i de 350 år, slaveriet eksisterede der.

Langt størstedelen af Roms slaver var krigsfanger. Ifølge romerske historikere tog

slaver, da de i 167 f.Kr. erobrede regionen Epirus i det nordvestlige Grækenland. Efter at have nedkæmpet de to germanske stammer kimbærerne og teutonerne i 102 f.Kr. hjemførte den romerske hærfører Gaius Marius 140.000 slaver, mens Cæsar ifølge den græske historiker Plutarch 50 år senere tog omkring én million fanger under det ni år lange felttog i Gallien.

Krige var dog ikke Roms eneste måde at skaffe slaver på. I øst – bl.a. i det nuværende Georgien – byttede romerske købmænd sig til slaver mod salt og korn. Forskere har endda dokumenteret, at romerske handelsmænd fik slaver helt fra det nuværende Somalia. Men ikke alle slaver kom langvejsfra. Fattige romere solgte nogle gange deres egne børn til slaveri for pengenes skyld. Og mange efterladte småbørn blev slaver efter at være blevet samlet op på gaden og reddet af romerske familier. Endelig valgte håbløst forgældede romere i nogle tilfælde at sælge sig selv som slaver.

Slaverne bar økonomien

Før Rom for alvor begyndte sine erobringer i Middelhavsområdet i 200-tallet f.Kr. og dermed sikrede byen en uendelig strøm af krigsfanger, var slaver forbeholdt Roms elite. Men da udbuddet blev mangedoblet, fik selv relativt fattige romere råd til at holde et par slaver.

Handlen med slaver forgik typisk på pladsen Forum Romanum i hjertet af Rom. Her var slaverne opstillet på platforme til almindelig beskuelse. Køberne fik lov til at inspicere slaverne og kunne endda bede om at få dem klædt af.

Det romerske imperium havde brug for 500.000 nye slaver hvert år i perioden fra 50-150 e.kr.

Rige romere havde ofte 3-400 slaver alene til deres personlige opvartning i hjemmet. Den romerske konsul Domitius Tullus havde eksempelvis en slave, hvis eneste opgave var at børste hans tænder. Tusinder af slaver arbejdede som pottemagere, solgte varer på torvet eller trak flodpramme på Tiberen. Andre igen var pædagoger for rige romeres børn eller sekretærer for velhavende forretningsfolk. Disse veluddannede slaver var de heldige, for langt størstedelen af Italiens mange hundredtusinder af slaver arbejdede på de såkaldte latifundier – kæmpestore landbrug – hvor helt op til 20.000 slaver per ejendom trælled under elendige forhold.

Andre slaver brød sølv, guld og salt i Romerrigets mange miner. Romerske dokumenter viser, at alene i den spanske by Cartagenas miner arbejdede 40.000 slaver med at bryde sølv døgnet rundt, indtil de døde af det umenneskeligt hårde arbejde.

Romerne oplevede ved flere lejligheder, at deres fjender hellere ville dø end ende som slaver. Ifølge den romerske forfatter Dio Cassio gjorde den spanske cantabri-stamme oprør mod romerne i 22 f.Kr., men opstanden blev lynhurtigt slået ned af en romersk hær.

“Da de så, at alt håb om frihed var ude, mistede de også deres ønske om at leve. Nogle satte ild til deres forter og skar hal- ►

Ved Saturnaliafesten blev rollerne byttet om, og slaverne kunne spille herrer for en dag.

Herre og slave byttede roller

En gang om året byttede Romerrigets slaver og deres herrer roller. Det var ved den såkaldte Saturnaliafest, der fandt sted fra den 17. december til ære for Saturn – romernes gud for høst og landbrug.

I festdagene blev den sociale rangorden vendt på hovedet. Slaverne skulle ikke arbejde, men blev i stedet behandlet, som om det var dem, der var herrer i huset.

Ofte fik slaverne lov

til at iføre sig deres herrers tøj, hvorefter de blev vartet op af deres ejere. Symbolsk, i hvert fald. Tit havde slaverne nemlig selv tilberedt den mad, de fik serveret.

Ved Saturnaliafesten fik romerne én gang om året indblik i slavernes liv, men så snart festdagene var ovre, sluttede enhver ligestilling mellem herre og slave.

Den romerske satiriker Petronius beskriver, hvordan en ulydig slave på et andet tidspunkt af året prompte blev spurgt af sin herre, om “det virkelig allerede var december igen?”

Slaverne kom fra hele den kendte verden

Den enorme efterspørgsel på slaver kunne kun efterkommes ved hjælp af krig. Det var romerske politikere og feltherrer helt klar over. Cæsar tog fx intet mindre end én million fanger under sit galliske felttog og blev dermed styrtende rig.

Også børn kunne frit sælges som slaver, men da de ikke kunne arbejde så hårdt som voksne, var prisen ofte lavere.

Legionerne tog fanger i millionvis

Slaver var et kostbart krigsbytte. En mandlig slave kostede på Augustus' tid ca. 500 denarii, og en smuk slavinde kunne indbringe 6000 denarii. En ufaglært håndværker tjente på samme tid ca. én denarii om dagen. Ingen ved, hvor mange fanger romerne tog i alt, men de romerske historikeres taleksempler giver en fornemmelse:

WWW.ARTPAINTINGARTIST.ORG

Erøbringen af den puniske by Aspis (i Nordafrika) i 256 f.Kr.

Ca. 20.000

Krigen på Sardinien i 216 f.Kr.

Ca. 20.000

Krigen mod salassi-stammen i Alperne (Norditalien) i 25. f.Kr.

Ca. 44.000

Kartagos fald i 146 f.Kr.

Ca. 55.000

Erøbringen af parther-byen Ctesiphon i nutidens Irak i 198 e.Kr.

Ca. 100.000

Krigen i Judæa 66-70 e.Kr.

Ca. 130.000

Slaget mod kimbrerne og teutonerne i 104 f.Kr. i Sydfrankrig

Ca. 140.000

Erøbringen af Epirus i Nordgrækenland i 167 f.Kr.

Ca. 150.000

Cæsars gallerkrige fra 58-50 f.Kr.

Ca. 1 million

Efter fyraften fik godsejernes slaver udleveret brød. Slaveriet udkonkurrerede italiens frie bønder, der måtte gå til ro på tom mave.

HENRICH (1824-1905) LEUTENANT/BRIDGEMAN ART LIBRARY/RITZAU SCAPIX

Slaver gjorde romerske bønder arbejdsløse

Italiens frie bønder kunne ikke konkurrere med de slavedrevne godser og endte som en ny, stor underklasse i Roms slumkvarterer.

Den massive import af slaver blev på sigt en katastrofe for Italiens bønder. Rige romere købte tusinder af slaver, som blev sat til at arbejde på såkaldte latifundier – romerske storgodser – hvor slaverne dyrkede og forarbejdede korn, oliven og vindruer i nærmest industriel skala.

I tusindvis af italienske småbønder blev udkonkurreret af de slavedrevne kæmpelandbrug og måtte gå fra hus og hjem. "På denne måde blev visse magtfulde mænd ufatteligt rige, og slavernes antal blev mangedoblet overalt i landet, mens det italienske folk skrumpede ind i antal og styrke", skrev den romerske

forfatter Appian.

De arbejdsløse bønder søgte ind mod Rom i håb om at finde arbejde i storbyen, men det lykkedes som regel ikke. I stedet eksploderede Roms fattige underklasse i antal, og byens slumkvarterer blev mangedoblet i størrelse.

De mange fattige, jordløse romere fik det sociale system til at slå revner, og magtkampe brød ud mellem de politikere, der ønskede reformer til gavn for Roms fattige, og de, der ønskede at holde den hastigt voksende underklasse nede. Konsekvensen blev, at Roms republikanske styreform brød sammen og blev udskiftet med kejserdømmet.

► sen over på sig selv, mens andre døde i flammerne".

Selv om slaverne i byerne ofte havde det bedre end slaverne på landet, var det ikke ufarligt at være en rigmands personlige opvarter. Slaverne i Romerriget havde ingen rettigheder, men levede helt og holdent på deres herres nåde. En romersk slaveejer kunne gøre, hvad han ville med sine slaver; slå dem ihjel eller blot give dem tæsk.

Den berømte læge Galen, der levede i Rom omkring år 170 e.Kr., skriver eksempelvis, at hans far ofte rettede bebrejdelser

mod folk, der havde forstrakt sener, mens de slog løs på deres slaver i et pludseligt raserianfald. "De kunne have ventet et lille øjeblik", sagde han, "og i stedet brugt en kæp eller en pisk til at slå... på en reflekteret manér".

Når slaver forsøgte at flygte, kunne ejerne vælge at hyre professionelle slavefangere til at finde den undvegne, der efterfølgende blev straffet hårdt og ofte brændemærket med glødende jern.

For enkelte slaver lykkedes det at slippe væk og måske endda nå helt hjem, hvor de

oprindeligt kom fra. I gademyllderet var det nemlig svært at se forskel på slaver og almindelige romerske borgere, da der ikke nødvendigvis var forskel i hudfarve eller beklædning. Det fik de romerske lovgivere til at foreslå, at alle slaver skulle bære ens dragter. Forslaget blev dog droppet, da lovgiverne indså, at en uniform ville gøre det meget tydeligt for slaverne, hvor mange de i virkeligheden var. Det kunne inspirere dem til at rotte sig sammen, hvilket for enhver pris måtte forhindres.

Hvis en slaveejer fik mistanke om tyveri, kunne han engagere private firmaer, der havde specialiseret sig i at torturere tilståelser ud af slaver. Standard-metoden var piskning eller korsfæstelse, som kostede sølle fire sesters, svarende til godt to dages løn for en romersk soldat. Dertil kom pinebænken, hvor slaven blev radbrækket eller fik afrevet lemmer – et ad gangen. Når slaven havde tilstået, forestod firmaet selvsagt også henrettelsen. Det var en del af pakken.

For nogle slaver blev afstraffelserne og ydmygelserne til sidst så ubærlige, at de angreb deres herrer og somme tider havde held til at slå dem ihjel. Romerne var klar over risikoen, og straffen for angreb på en slaveejer var derfor, at slaven først blev tortureret og derefter brændt levende. Ifølge romersk lov skulle slaver til enhver tid beskytte deres herrer mod angreb. Da en romersk ridder omkring 50 e.Kr. blev myrdet af en af sine slaver, blev hver eneste af hans 400 slaver brændt, selv om kun et fåtal havde del i mordet. De øvriges forbrydelse var, at de ikke havde forhindret attentatet.

Et lille håb om frihed

Det var ikke alle romere, der så stort på deres slavers lidelser. De slaver, der optrådte som personlige assistenter, blev ofte nært knyttet til deres herrer – og sympatien kunne gå begge veje. Det var derfor ikke helt umuligt for en dygtig slave at få sin frihed.

Slaver måtte ifølge romersk lov ikke eje noget, men særligt betroede slaver fik alligevel lov til at tjene deres egne penge, hvis de kunne nå det i deres sparsomme fritid. Der-

"Da de så, at alt håb om frihed var ude, mistede de deres ønske om at leve. Nogle skar halsen over på sig selv".

Dio Cassio, romersk forfatter.

► f o r kunne de e f t e r mange års arbejde få deres herre til at sætte dem fri mod betaling af den pris, de i sin tid havde køstet. Det skete også, at slaveejere indskrev i deres testamenter, at deres slaver skulle frigives.

For at undgå alt for mange frigivelser satte loven både begrænsning på antallet, der kunne sættes fri på én gang, og på, hvor unge de frigivne måtte være. Kun slaver over tyve år kunne sættes fri.

Ved "formel" frigivelse fik den frigivne straks romersk borgerskab med tilhørende rettigheder. Ved "uformel" frigivelse, der var den mest almindelige, fik slaverne kun de facto-frigivelse uden borgerskabsrettigheder overhovedet. Under kejser Augustus fik uformelt frigivne dog ret til borgerskab, hvis en række betingelser var opfyldt. De skulle blandt andet gifte sig og få børn. Den uformelle frigivelse kunne ske med et brev eller blot et ord fra ejeren. Den

"Jeg er flygtet. Grib mig. Hvis du bringer mig tilbage til min herre Zoninus, vil du modtage en solidus", lyder teksten på slaveskiltet.

SCALA

formelle frigivelse krævede derimod, at ejeren foran en censor under en folketælling erklærede, at nu var slaven fri. Også magistraten eller en provinsguvernør kunne formalisere en frigivelse.

Slavehær tvang næsten Rom i knæ

Selv om romerne efter den første slavekrig slog ned på oprørerne med maksimal brutalitet, så kvalte det ikke slavernes kamplyst.

Kun 31 år senere – i 104 f.Kr. – rejste Siciliens slaver sig på ny, begyndte den anden slavekrig – og blev atter knust af romernes velsmurte krigsmaskine.

I år 73 f.Kr. brød det sidste og mest voldsomme oprør ud, da slaven Spartacus og 70 andre slaver undslap fra en gladiatorskole i Capua og samlede en hær, der til sidst talte op mod 70.000 mand. I tre år slog slaverne den ene romerske hær efter den anden,

mens de forgæves søgte efter en mulighed for at flygte ud af Italien. I 71 f.Kr. blev Spartacus og hans hær tilintetgjort af den romerske hærfører Marcus Crassus. Romerne havde dog fået sig en slem forskrækkelse og levede siden i frygt for, at en ny Spartacus skulle dukke op blandt Roms slaver. Det skete dog aldrig. Spartacusoprøret blev den sidste slavekrig.

I takt med, at Roms erobringskrige i 200-tallet e.Kr. blev erstattet af forsvarskrige mod indtrængende barbarer, svandt antallet af slaver ind, men slaveriet som sådan bestod, selv efter krisetendommens indtog.

Ifølge tidlig kristen tankegang var slaverne blevet slaver, fordi de havde syndet, og fordi det var Guds vilje. Derfor så kristne præster heller ingen problemer i selv at eje slaver. Så for slaverne betød kristendommens fremmarch ikke andet, end at de nu ikke alene blev underkuet med vold, men også med religion.

Slaveriet i Romerriget sluttede først, da imperiet faldt fra hinanden og magten overgik fra kejseren til en mængde lokale herremænd og småkonger. De afkrævede de fattige bønder på deres jorder både afgifter og total lydighed. Det traditionelle slaveri var ovre og fæstebøndernes trældom begyndt.

LÆS MERE:

• Keith Bradley: **Slavery and Society at Rome**, Cambridge University Press, 1994 • R.H. Barrow: **Slavery in the Roman Empire**, Barnes and Noble, 1998 • Zvi Yavetz: **Slaves and Slavery in Ancient Rome**, Transaction Books, 1998.

Fra slave til rigmand i Rom

Det var ikke alle slaver, der kom til at leve hele deres liv på bunden af det romerske samfund. Fx kunne de romerske kejsers slaver nå meget magtfulde positioner inden for den kejserlige administration, hvor de arbejdede sig op gennem embedsmandssystemet og måske til sidst blev frigivet.

En af disse slaver, hvis navn ikke kendes, men som ifølge romerske kilder var far til en mand ved navn Claudius Etruscus, nåede at tjene under hele fem kejsere. Slaven var som ung administrator under kejser Tiberius, der som tak frigav ham. Efter Tiberius' død tjente han først kejser Caligula, og under efterfølgerne, kejser Claudius og kejser Nero, fik han en stilling som embedsmand med ansvar for økonomien i en af de romerske provinser.

I kejser Vespasians regeringstid blev han forfremmet til sekretær med ansvar for kejserens finanser og optaget i den romerske ridderklasse – et trin under senatorklassen. Under kejser Domitian faldt den navnløse, tidligere slave i unåde og blev sendt i eksil, men før sin død i en alder af halvfems år blev han atter taget til nåde og levede i Rom som en velhavende mand.

Veluddannede slaver kunne gøre karriere som embedsmænd eller personlige assistenter.

